
Seksueel misbruik van jongens: een nieuw sociaal probleem?*

De laatste jaren is er in Nederland en in de meeste andere westerse samenlevingen in toenemende mate belangstelling gekomen voor incest en seksueel misbruik van kinderen. Met name onder invloed van de vrouwenbeweging is seksueel geweld tegen meisjes en vrouwen onder de aandacht gebracht en zijn er initiatieven genomen om het probleem nader in kaart te brengen, te bestrijden en hulpverlening op te zetten voor de slachtoffers. Seksueel misbruik van meisjes wordt tegenwoordig in de meeste westerse samenlevingen gezien als een sociaal probleem.¹ Hierbij is vrijwel uitsluitend aandacht geweest voor vrouwelijke slachtoffers en mannelijke daders. Toch blijkt steeds vaker dat de rollen ook omgedraaid kunnen zijn.

In een studie van de Stichting Kinder- en Jeugdtelefoon in Groningen zijn over de periode van januari 1986 tot november 1988 gegevens verzameld over seksueel misbruik van jongens.² 32 telefoontjes van seksueel misbruikte jongens zijn nader geanalyseerd. In 28 gevallen was de jongen misbruikt door één of meerdere vrouwen en ging het meestal om meervoudig seksueel misbruik. In drie gevallen was de pleger een man en ging het om eenmalig misbruik. In één geval was een jongen door een gemengd groepje misbruikt.

Bijna altijd voelde een jongen zich psychisch onder druk gezet of werd hij gechanteerd om er niets over te zeggen en om toe te geven aan de wensen van de pleger. De moeder werd 8 keer als pleger genoemd (een kwart van de gevallen), 6 keer was het een zus, 1 keer de vader, 1 keer de broer en 1 keer een nicht. In 17 van de 32 gevallen (meer dan de helft) ging het dus om seksueel misbruik binnen de familie. In de andere gevallen werd het misbruik gepleegd door een oudere vriendin met wie de beller een relatie had, vriendinnen van moeder, een vriendin van een zus, de zus van bellers vriendin, een hulp in de huishouding, een vriend, een vriend van een broer, een onbekende man en een stel onbekende meiden. In een aantal gevallen gaven de jongens aan dat het misbruik een vervolg was op een uit de hand gelopen spelletje. Het ging hier met name om seksuele spelletjes met een oudere zus, die de jongen eerst nog wel leuk vond maar

waar hij later geen controle meer over had. In andere gevallen vond het seksuele contact in eerste instantie met wederzijds goedvinden plaats, maar onttaarde dit later in dwang. Een derde categorie werd gevormd door de chantage-gevallen. Een jongen werd bijvoorbeeld betrappt bij het masturberen en moest 'voor straf' seksuele handelingen verrichten met degene die hem betrappt had. Een andere jongen had zijn buurmeisje seksueel betast en werd nu door de moeder van dat meisje seksueel misbruikt. Weer een ander was met zijn vriendin naar bed gegaan tegen de wil van haar ouders: het zusje van die vriendin wist dat en dwong hem nu om ook met haar naar bed te gaan. En tenslotte waren er gevallen van misbruik 'zonder aanleiding': een (alleenstaande) moeder of zus die 's nachts bij een jongen in bed kruipt en hem begint te betasten of hem dwingt met haar naar bed te gaan. In enkele gevallen was er sprake van lichamelijk geweld: dwang door dreiging met mishandeling of mishandeling als onderdeel van het seksuele misbruik.

In het licht van wat er bekend is over seksueel misbruik zijn deze onderzoeksresultaten opmerkelijk. Het was echter een klein onderzoek onder een klinische populatie en is derhalve niet representatief. Volgens een literatuurstudie van Gianotten is het scala plegers zeer breed.³ Wat de verwanten betreft gaat het om vader of substituuTvader, oom, oudere broer, neef, opa en in mindere mate moeder, oudere zus en tante. Jongens komen daarnaast nogal eens in aanraking met mannen die juist met jeugd optrekken omdat daar de mogelijkheid ligt tot seksueel contact met jongens. Men vindt zulke mannen bijvoorbeeld onder de kinderrechters, de onderwijzers, de jeugdleiders, de schaaKleraren, de voetbaltrainers en de groepsleiders uit het kindertehuis. Verder zijn er de bekenden en verzorgers uit de omgeving: de kapelaan of ouderling, de buurman of de buurvrouw en de oppas. Soms zijn de plegers zelf slechts enige jaren ouder dan het kind dat wordt misbruikt.

In het vervolg van dit artikel zal ik ingaan op de volgende vragen: Hoe vaak komt seksueel misbruik van jongens eigenlijk voor? Zijn er verschillen tussen meisjes en jongens als slachtoffer, en tussen mannelijke en vrouwelijke daders? En waarom is er zo weinig over bekend? Na deze vragen, die vooral betrekking hebben op de incidentie en de kenmerken van het probleem, breng ik vervolgens de hulpverlening voor het voetlicht: wat is er aan hulpverlening, hoe brengen hulpverleners het probleem onder de aandacht, en met welke motieven? Want net als bij veel andere sociale problemen zijn er bij het probleem van seksueel misbruikte jongens twee complementaire sociale krachten te herkennen. Enerzijds zijn er krachten die ernaar tenderen om het probleem te veronachtzamen. En anderzijds zijn

er krachten, die er alles aan doen om dit probleem op de politieke agenda te krijgen. Beide houden elkaar in een wankele balans.

Incidentie

Naar de incidentie van seksueel misbruik van jongens is nog weinig onderzoek verricht.⁴ Naar seksueel misbruik in het algemeen is wel het nodige onderzoek gedaan; zowel onder klinische populaties, als onder (steekproeven uit) de bevolking.

Wat betreft de incidentie van incest, seksueel misbruik door bloedverwanten, en 'andere vormen van seksueel misbruik' lijkt er een verschil te bestaan tussen meisjes en jongens als slachtoffer. Terwijl bij meisjes het overgrote deel van het seksueel misbruik plaatsvindt binnen het gezin, ligt dit percentage bij jongens veel lager en lijkt het misbruik vaker gepleegd te worden door vertrouwenspersonen buiten het gezin.⁵ Bij jongens lijkt niet meer dan 20% van de slachtoffers seksueel misbruikt te zijn door verwanten. Toch betreft het bij de andere 80% meestal ook afhankelijkheidsrelaties en strekt het misbruik zich net als bij incest over een langere periode uit.⁶

Wat betreft de sekseverdeling bij seksueel misbruik in het algemeen concluderen Finkelhor en Baron dat van degenen die in hun jeugd seksueel misbruik meemaakten 71% vrouw en 29% man is.⁷ Binnen klinische populaties ligt het percentage jongens meestal lager.⁸ Uit de meeste onderzoeken die in de Verenigde Staten en Nederland zijn gedaan blijkt dat ongeveer 1 op de 4 à 5 slachtoffers een man of jongen is. In termen van de totale bevolking zou het gaan om 2 procent tot 5 procent van de totale mannelijke bevolking.⁹

De cijfers van seksueel misbruikte jongens nemen toe. Niet alleen absoluut, maar ook relatief ten opzichte van meisjes als slachtoffers. Hoewel de cijfers in de VS thans aangeven dat het bij ruim een kwart van alle seksueel misbruikte kinderen om jongens gaat, zou er volgens Porter en andere 'experts' in de VS in werkelijkheid sprake zijn van een 50-50 verdeling tussen jongens en meisjes.¹⁰ Ook in ons land komen geleidelijk aanwijzingen voor steeds hogere percentages jongens, met name bij jonge kinderen.¹¹ Het lijkt erop dat, naarmate de jongens jonger zijn, er relatief minder kans is dat het taboe om erover te praten meespeelt. Bij de Landelijke Stichting Bureau's Vertrouwensarts inzake Kindermishandeling (LSBVK) steeg het percentage jongens in meldingen van seksueel misbruik. Over de periode 1985-1988 was dat gemiddeld 13 procent; in 1990 19 procent.¹² Deze stijging wordt bevestigd door recente registratiegegevens van de

diverse Kindertelefoons in Nederland. Zo registreerde de Kindertelefoon Amsterdam over de periode januari 1992-april 1992 dat 38 procent van de telefoontjes over seksueel misbruik en ongewenste incest van jongens afkomstig was. Ondanks het feit dat jongens minder vaak de kindertelefoon bellen dan meisjes, werden in deze periode zelfs evenveel telefoontjes over 'ongewenste intimiteiten' geregistreerd van jongens als van meisjes.¹³

Wat is er bekend over de plegers van seksueel misbruik van jongens? Uit het meeste (slachtoffer)onderzoek tot nu toe blijkt dat het aantal mannelijke plegers weliswaar groter is dan het aantal vrouwelijke plegers, maar dat misbruik door vrouwen zeker ook vaak voorkomt.¹⁴ Het traditionele daderbeeld gaat niet meer op. Op het ogenblik wordt er in de meeste literatuur van uitgegaan dat ten minste 1 op de 5 seksueel misbruikte jongens het slachtoffer is van een vrouw.¹⁵ Sommige niet-klinische studies, zoals die van Fritz en Stoll en Petrovich en Templer, laten zelfs meer vrouwen dan mannen als dader zien - net als de cijfers van de Kinder- en Jeugd Telefoon Groningen.¹⁶ Bij seksueel misbruik van jongens door vrouwen lijkt sprake van een dubbel taboe, waardoor er wellicht sprake is van een relatief grote onderrapportage.¹⁷

Naar verschillen in de aard van misbruik tussen mannelijke en vrouwelijke plegers is nog nauwelijks onderzoek gedaan. Vrouwelijke plegers lijken hun slachtoffers beter te kennen dan mannelijke plegers en over het algemeen in een verzorgende relatie te staan tot hun slachtoffers.¹⁸ Deze eerste indrukken zijn echter voornamelijk afkomstig van behandelende therapeuten en zijn verre van representatief.

Tenslotte iets over effecten van het misbruik. In hun onderzoek onder seksueel misbruikte mannen besteedden Dean en Woods aandacht aan de gevolgen van het seksuele misbruik.¹⁹ In de gevallen waarin de pleger een man was beoordeelde 53 procent van de slachtoffers de gevolgen van het misbruik als negatief; in de gevallen waarin de pleger een vrouw was slechts 24 procent. Volgens ander onderzoek maakt de sekse van de pleger echter niet uit.²⁰

Interessant is in dit verband ook het onderzoek van Fritz en Stoll - een van de weinige onderzoeken onder een niet-klinische populatie.²¹ Zij deden een onderzoek onder 952 studenten, die voor analyse in 6 groepen werden verdeeld: misbruikte vrouwen met problemen, misbruikte mannen met problemen, misbruikte vrouwen zonder problemen, misbruikte mannen zonder problemen, niet-misbruikte mannen en niet-misbruikte vrouwen. Er kwam uit dat 4,8 procent van de mannen was misbruikt (n=20), wat strookt met cijfers van Vennix e.a. 10 procent daarvan (n=2) had hier nog steeds last van. Bij vrouwen waren deze percentages hoger: 7,7 procent misbruikt (n=42); 23 procent daarvan had blijvende problemen (n=10). Fritz en Stoll

zien in de overwegend neutrale en soms zelfs positieve oordeel van mannen over het vroegere misbruik (n=18) een afspiegeling van het mannelijke seksuele socialisatieproces: mannen zouden geneigd zijn het misbruik als seksuele inwijding (*rite de passage*) te zien terwijl vrouwen het als verkrachting ervaren.

De verhouding tussen heteroseksueel en homoseksueel misbruik was bij de mannelijke slachtoffers drie op twee, bij de vrouwelijke slachtoffers negen op één. Verder was het opvallend dat er bij de misbruikte mannen veel vaker sprake was geweest van positieve dwang - beloningen en dergelijke - dan bij vrouwen. Dit verklaren Fritz en Stoll door het feit dat de misbruikers van jongens minder vaak familieleden waren en bij gebrek aan de daaruit voortvloeiende grote interpersoonlijke macht hun toevlucht moesten zoeken in positieve dwangmiddelen.²²

Aan de hierboven besproken effectstudies valt dus op dat misbruikte mannen vaker dan misbruikte vrouwen aangeven geen negatieve gevolgen van het misbruik te ondervinden in hun latere leven. Dit sluit aan bij recente registratie-gegevens van de Kindertelefoon in Amsterdam: van jongens werden er evenveel telefoontjes geregistreerd over 'ongewenste' incest als over 'vrijwillige' incest. Bij meisjes ligt die verhouding negen op één.²³

Samenvattend: volgens de meeste onderzoeken gaat het bij ruim een kwart van de slachtoffers van seksueel misbruik om jongens. Dit seksueel misbruik van jongens vindt relatief vaak buiten het gezin plaats, en in 20 procent van de gevallen is er sprake van een vrouwelijke pleger. Ondanks het feit dat het misbruik van jongens over het geheel genomen vaker buiten het gezin plaatsvindt door personen met minder interpersoonlijke macht, zijn er aanwijzingen dat het misbruik door vrouwen juist wel vaak binnen verzorgende relaties plaats heeft, waarvoor grote interpersoonlijke macht kenmerkend is.

De hier gepresenteerde cijfers over de incidentie van seksueel misbruik van jongens wijzen op een aanzienlijk aantal gevallen. Gezien de vermoedelijke onderrapportage ligt het werkelijke aantal waarschijnlijk nog hoger. Hoe komt het dan dat er over dit onderwerp tot voor kort zo weinig bekend was?

Taboes, mythen en vooroordelen

Voor jongens zijn er verschillende redenen om niet te laten merken dat zij seksueel misbruikt zijn of worden. Enerzijds zijn er de factoren die ook

voor misbruikte meisjes spelen: angst voor represailles; loyaliteit jegens de pleger; schaamtegevoelens; schuldgevoelens; angst voor verstoring van het ideale gezinsbeeld. Anderzijds zijn er specifieke factoren die te maken hebben met de mannelijke socialisatie en de heersende beelden en mythen over mannen en mannelijkheid.²⁴

Om te beginnen is er de stereotype van de 'echte man'. Het ideaalbeeld van 'een echte man' en de verwachtingen die daarmee samenhangen sluiten uit dat mannen ook slachtoffers kunnen zijn.²⁵ Mannen beheersen immers de wereld: ze zijn onkwetsbaar, sterk en autonoom. Binnen dit referentiekader zal een jongen het seksueel misbruik zien als een falen.²⁶ Daarnaast is jongens voorgehouden om zelf hun problemen op te lossen. Jongens hebben veel vaker moeite om hulp te vragen dan meisjes.²⁷ Het vragen om hulp als slachtoffer zou een dubbel falen als man betekenen. Daarnaast schrikt het hulpverleningsgesprek jongens af.²⁸ Seksueel misbruik leidt bij jongens dan ook vaak tot grote verwarring en onzekerheid over hun mannelijkheid.

Hier speelt de stereotype van de 'homo' een belangrijke rol. Bij opvallend veel misbruikte jongens treedt grote verwarring op over hun seksuele identiteit. Volgens Mourits zijn de jongens daar niet alleen zelf onzeker over, maar zijn zij ook bang om voor homo te worden uitgemaakt als het misbruik bekend zou worden.²⁹ Ongeveer 80 procent van de slachtoffers wordt door een man misbruikt. De ervaring van seks met een man is in tegenspraak met het gangbare heteroseksuele patroon. In een poging het gebeurde te verklaren leggen veel slachtoffers van seksueel misbruik de schuld bij zichzelf: aspecten van hun uiterlijk (bijvoorbeeld tengerheid) of van hun gedrag (bijvoorbeeld meegaandheid) worden als oorzaak gezien en jongens denken door anderen herkend te zijn als homofiel. Deze gedachte kan versterkt worden wanneer de jongen aan de ervaring ook prettige dingen beleefde. Onzekerheid over de seksuele identiteit kan ook worden versterkt doordat de jongen de mannelijke dader kent en weet dat deze getrouwd is: 'Die man heeft een vrouw. Hij is dus zeker niet homoseksueel. Dan heb ik hem kennelijk ertoe gebracht om dit met mij te doen. Dus ben ik homoseksueel.' Verwarring over de seksuele identiteit kan overigens ook ontstaan na seksueel misbruik door een vrouw. Wanneer een jongen bij seksueel contact met een vrouw geen erectie krijgt of het niet fijn vindt, kan hij dat gaan zien als een bewijs dat hij een homo is.³⁰ De sekse van de pleger lijkt hier wel verschil uit te maken.³¹

Dit heeft te maken met het probleem van de opwinding. Seksueel misbruikte jongens hebben veel last van de mythe dat lichamelijke en emotionele opgewondenheid altijd samen gaan. Het is voor zo'n jongen heel verwarrend als blijkt dat hij wel een erectie had, maar de seks niet leuk vond.

Het feit dat veel jongens wel een erectie hebben gekregen tijdens het misbruik kan ook het gevoel van de jongen versterken zelf schuld te hebben. Anders dan bij meisjes is de lichamelijke opgewondenheid van jongens overduidelijk: een erectie en een eventuele zaadlozing zijn zowel voor de jongen als voor de pleger zichtbaar. De pleger gebruikt dat gegeven ook vaak - 'Zie je wel dat je het fijn vindt!' - wat de verwarring en het schuldgevoel kan vergroten.³² Op grond van het eigen schuldgevoel en het beeld van mannen dat hun niets tegen hun wil overkomt, zullen de meeste jongens trachten een positieve interpretatie te geven van het gebeurde en het niet als probleem naar buiten brengen.

Tenslotte: 'het territorium': als laatste reden voor het feit dat jongens niet naar buiten komen met hun misbruikervaring wordt soms genoemd dat jongens bang zijn hun vrijheid te verliezen. Seksueel misbruik bij jongens vindt vaak plaats buiten de deur. Ten dele komt dat doordat jongens meer vrijheid wordt gelaten om die buitenwereld te betreden. Er is een reële kans dat de ouders die vrijheid zullen inperken als zij van het seksuele misbruik horen. Daarnaast gaan jongens, veel vaker dan meisjes, op avontuur buiten de grenzen van het hun toegestane territorium. Het gevoel zelf schuld te hebben wordt in zo'n geval weer versterkt wanneer het misbruik plaats vond op 'verboden terrein'.³³

Seksueel geweld is beladen met taboes, stereotypen en vooroordelen. De genoemde mythen over mannelijkheid spelen uiteraard niet alleen een rol bij de jongens zelf, maar ook bij de omgeving, bij hulpverleners en therapeuten. Bij een seksueel misdrijf tegen meisjes bestond in het verleden vaak de neiging om de schuld in de schoenen van het slachtoffer te schuiven, in plaats van de dader. Dit lijkt weer en in nog sterkere mate te spelen wanneer een jongen zich als slachtoffer presenteert. Het heersende beeld van mannen zorgt er ook voor dat het voor hulpverleners moeilijk blijkt om een man (of jongen) als slachtoffer te zien. Intakers en therapeuten stellen bij mannen nog zelden routinevragen over ervaringen van seksueel misbruik. En ze blijken er regelmatig moeite mee te hebben om zulke verhalen te geloven en op de juiste manier te interpreteren. Er is sprake van een soort dubbele moraal. Als een klein meisje seksueel benaderd wordt door een oudere jongen wordt daar heel anders op gereageerd dan wanneer het gaat om een kleine jongen die benaderd wordt door een ouder meisje of een oudere jongen. Zelfs binnen de seksuologie-teams van de Rutgers-huizen overheersten de bedenkingen toen enige jaren geleden de eerste casus werd ingebracht van een man die als jongen door zijn oudere zusje was misbruikt.³⁴ Dit verschil in beeldvorming wordt wellicht mede veroorzaakt door de actieve formulering die jongens vaak gebruiken: 'Ik ben met mijn tante naar bed geweest', in plaats van de passieve formulering die

meisjes vaak gebruiken: 'Mijn oom gaat met mij naar bed'.³⁵ En wanneer het seksuele misbruik wél wordt geloofd, worden de angsten van jongens om bijvoorbeeld voor homo te worden uitgemaakt vaak bewaarheid of wordt het misbruik gebagatelliseerd: jongens zijn taai, het raakt hen minder, dus voor hen is het minder erg dan voor meisjes.³⁶

De geloofwaardigheid wordt mede bepaald door de bekendheid met een verschijnsel. In Nederland werd er tot voor kort weinig geschreven over dit onderwerp. Volgens Gianotten hebben hulpverleners in de laatste jaren zelf aan dat taboe meegewerkt.³⁷ In de tijd dat nog weinig mensen de omvang van het incestprobleem bij vrouwen accepteerden rees vaak de vraag of moeders dat niet ook met hun zoons deden. Om het probleem van de scheve machtsverhouding tussen mannen en vrouwen - waarvoor seksueel misbruik van meisjes een belangrijke symbolische functie vervulde - niet te verdunnen is toen bewust nagelaten hier aandacht aan te besteden. Nu incest binnen de hulpverlening langzamerhand als realiteit geaccepteerd is, blijken er wel degelijk seksueel misbruikte mannen te zijn.

Het verschil in meldingen tussen vrouwelijke en mannelijke slachtoffers heeft waarschijnlijk ook te maken met de activiteiten van hun zaakwaarnemers.³⁸ Het is mede door een actieve vrouwenbeweging dat er in de jaren tachtig, eerst inzake verkrachting en later inzake incest, veel aandacht kwam voor de belangen van vrouwelijke slachtoffers. Een krachtige en breed gedragen mannenbeweging heeft nooit bestaan, en pas heel recent wordt er door een kleine groep van professionele hulpverleners aandacht gevraagd voor mannelijke slachtoffers.

Aandacht voor mannelijke slachtoffers van seksueel misbruik

Geen punt uit de maatschappelijke taart laten ze onbespied, geen vierkante millimeter of ze zien er een werkerrein in. - Gerrit Komrij³⁹

Een van de eerste initiatieven in deze richting kwam van de Vereniging tegen Seksuele Kindermishandeling binnen het Gezin (VSK), opgericht in 1980. In 1985 begon zij met een kleine zelfhulpgroep voor mannelijke slachtoffers van seksueel misbruik. Een tweede aanzet kwam van de stichting Mannen Tegen Seksueel Geweld (MTSG), opgericht in 1983. De activiteiten van MTSG bestonden uit het stimuleren van onderzoek, het schrijven van publicaties, het opzetten van preventie- en hulpverleningsprojecten, en het geven van informatie en voorlichting op het gebied van mannen en seksueel geweld. Terwijl de MTSG zich in eerste instantie voornamelijk richtte op daderpreventie⁴⁰, onstond er later ook aandacht voor mannelijke

slachtoffers. Zo werd er in 1986 door MTSG een bijeenkomst belegd over mannelijke slachtoffers omdat de stichting een duidelijke toename merkte in de telefonische meldingen van mannelijke slachtoffers.

In de tweede helft van 1991 werd de stichting Mannen Tegen Seksueel Geweld opgeheven. De activiteiten van MTSG werden voortgezet als project van de Stichting Ondersteuning Mannenwerk (SOMAN). De SOMAN bestaat sinds 1982 en is begonnen als afstudeerproject van twee studenten in de andragogie. Tegenwoordig is de SOMAN het landelijk bureau voor advies, informatie en scholing rond mannenhulpverlening. Het stimuleren en ontwikkelen van de hulpverlening aan mannelijke slachtoffers van seksueel geweld is een apart aandachtsgebied. De activiteiten van de SOMAN bestaan uit het verzorgen van studiedagen en workshops, het initiëren en verzorgen van onderzoek en publicaties, het bieden van supervisie en werkbegeleiding en het ondersteunen van netwerken en andere samenwerkingsverbanden. Op het door de SOMAN georganiseerde congres van 1987 was er een workshop over mannen als slachtoffer van seksueel misbruik. In 1991 organiseerde de SOMAN in samenwerking met de Schorerstichting een studiebijeenkomst met als thema: homoseksuele mannen met ervaringen van seksueel misbruik. En in 1992 organiseerde de SOMAN een aantal studiemiddagen over 'Jongens als slachtoffer van seksueel geweld'. Verder heeft de SOMAN in 1991 een brochure uitgegeven getiteld *Hulpverlening aan mannelijke slachtoffers van seksueel geweld. Ervaringen uit de Verenigde Staten, mogelijkheden voor Nederland?*⁴¹ Volgens de SOMAN is er nog te weinig specifieke deskundigheid en hulpverlening beschikbaar. Maar deze is wel in ontwikkeling: zowel binnen het reguliere als in het zelfhulpcircuit worden diverse initiatieven ontplooid. Zo wordt in Amsterdam door het Jongeren Advies Centrum (JAC) een netwerk opgezet van hulpverleners die zich bezighouden met mannelijke slachtoffers, en er wordt een groep begonnen voor seksueel misbruikte jongens. In Utrecht bestaan plannen voor een groep vanuit het RIAGG. Ook de NVSH's in Den Haag en Utrecht hebben plannen om een groep op te starten voor mannen die seksueel misbruik willen verwerken. Het karakter hiervan zal tussen een zelfhulpgroep en therapie in liggen. De VSK, die begon met een zelfhulpgroep, breidt haar terrein uit naar groepen op meerdere plaatsen in Nederland, waarbinnen inmiddels traumatherapie gegeven wordt door professionele ervaringsdeskundigen. Verder wordt vanuit een beperkt aantal particuliere praktijken zowel groeps- als individuele therapie aangeboden.

Sinds het eind van de jaren tachtig is er in Nederland ook de nodige literatuur verschenen over jongens als slachtoffers van seksueel misbruik. Naast de publicaties van de SOMAN zijn er diverse artikelen in wetenschappelijke tijdschriften zoals het *Maandblad Geestelijke Volksgezond-*

heid, het *Tijdschrift voor Seksuologie en Jeugd en Samenleving* geweest.⁴² Sinds 1990 zijn er ook enkele boeken verschenen over dit onderwerp.⁴³ En er is gepubliceerd naar aanleiding van wetenschappelijk onderzoek.⁴⁴ Mede naar aanleiding hiervan besteden ook kranten, radio en televisie steeds meer aandacht aan deze kwestie.⁴⁵

Kijken we naar de personen die bij al deze initiatieven een prominente rol spelen, dan is het opvallend dat het om een betrekkelijk kleine groep van mannelijke psychosociale specialisten gaat die - steeds op een ander forum en vanuit wisselende organisaties - het voortouw nemen.⁴⁶

Om het seksueel misbruik van jongens op de agenda te krijgen presenteren deze zaakwaarnemers de incidentie-cijfers met grote stelligheid. Hierboven is echter al uiteengezet dat de huidige cijfers over de omvang van het misbruik verre van eenduidig zijn en dat er veelal sprake is van schattingen op grond van vermeende onderrapportage.⁴⁷ Er bestaat ook geen eenduidigheid in de criteria: wordt er onderscheid gemaakt tussen incest en andere ervaringen met seksueel misbruik; welke leeftijdsgrenzen worden er voor de jongens gehanteerd; worden positieve seksuele contacten van jongens met ouderen meegeteld; en tellen verbale bedreigingen ook mee?⁴⁸ Dit blijft in de meeste publicaties in het vage. De omvang van het probleem lijkt er in feite ook niet zo veel toe te doen, mits die maar groot genoeg is om specifieke hulpverlening te rechtvaardigen:

Ook als we vraagtekens plaatsen bij sommige criteria voor 'seksueel misbruik' of bij de cijfers, ook als we de bovengrens van deze getallen overlaten aan de sociologen en methodologen, dan nog kunnen we er m.i. niet omheen dat een aanzienlijk aantal jongens en mannen seksueel misbruikt is. Dat zal m.n. voor de hulpverlening consequenties moeten hebben. Hoe komt het dat sociologisch onderzoek hoge percentages aangeeft voor seksueel misbruik bij jongens, terwijl de meeste hulpverleners hier zelden of nooit mee geconfronteerd worden?⁴⁹

Hulpverleners gaan eraan voorbij dat jongens die zij als slachtoffer beschouwen dit zelf wellicht anders ervaren, dan wel geen behoefte hebben aan hulpverlening.⁵⁰ Of ze zijn hier wantrouwend over:

Het is opvallend hoeveel jongens seksuele ervaringen in hun jeugd als 'neutraal' bestempelen. Bij een onderzoek onder Nederlandse medische studenten werd gevraagd naar seksuele jeugdervaringen met volwassenen of ouderen (...) Van de 6 procent die hier 'ja' op antwoordde, gaf 57 procent aan daar neutraal op terug te kijken. Ik heb er mijn bedenkingen bij of dat wel zo neutraal was.⁵¹

Hulpverleners hebben in zekere zin belang bij het bestaan van grote psychische schade bij de 'slachtoffers' en het gangbare socialisatiepatroon

van jongens lijkt een bruikbare theorie te leveren om bij de positieve evaluaties van jongens vraagtekens te plaatsen en deze te problematiseren.

Dat hulpverlening de enig juiste remedie is staat niet ter discussie. En de noodzaak van hulpverlening wordt nog extra gestaafd door te wijzen op de impliciete relatie tussen het misbruik van jongens - als nog niet erkend sociaal probleem - en het seksueel misbruik van meisjes:

Er zijn duidelijke aanwijzingen dat jongens die seksueel misbruikt zijn een verhoogd risico lopen om later zelf seksueel te gaan misbruiken. Dat heeft consequenties zowel wat betreft de preventie van seksueel geweld als wat betreft de hulpverlening aan jongens of mannen die seksueel agressief gedrag vertonen. Bij de aanpak daarvan blijkt het vaak noodzakelijk om veel aandacht te schenken aan de verwerking van de eigen seksuele trauma's...⁵²

Voor de behandeling en verwerking van deze trauma's dient zich een nieuwe specialisatie aan. Een klein groepje hulpverleners dat expertise en een exclusief werkterrein claimt, inclusief nieuwe behandelingsmethodieken met gevolgen op een veel breder terrein: 'Dit tijdig herkennen van seksueel misbruik bij jongens en daar goed mee omgaan, zou wel eens een van de belangrijke taken kunnen worden voor de komende generatie therapeuten. Waarschijnlijk hebben we hier ècht een mogelijkheid voor preventie van seksueel misbruik.'⁵³

Deze kleine groep van hulpverleners ziet zichzelf als pioniers in een nog onontgonnen werkveld. En in het belang van de onkundige slachtoffers worden, weliswaar met enige aarzeling, heuse marketingstrategieën uit de Verenigde Staten overgenomen om de mare te verkondigen:

Marketingvoorbeelden:

- Pers en het maken van nieuws: Leg persoonlijk contact met een journalist. Bied hem of haar een drankje of lunch aan, en vertel zo betrokken en persoonlijk mogelijk waarom jij vindt dat zijn/haar krant aandacht moet schenken aan mannelijke slachtoffers. Op deze manier krijg je bondgenoten binnen de krant en kun je de redactie beïnvloeden. Behalve achtergrondverhalen is het ook mogelijk om zelf nieuws te maken door gebeurtenissen, actualiteiten te creëren. Op die manier kan je soms ook subsidie krijgen. Organiseer bijvoorbeeld een panel of forum van mannelijke slachtoffers. Kondig dit aan met behulp van een folder en een persbericht. Schrijf achteraf een brochure of een artikel voor een vakblad.

- Naamsvermelding en vergroting van naamsbekendheid: Zet in de Gouden Gids of in andere advertentiegedsden niet één grote, algemene advertentie. Een potentiële cliënt zoekt naar een advertentie die op hem van toepassing is; plaats daarom aparte advertenties waarin je je profileert als therapeut die (ook) werkt met mannen met seksueel-misbruikervaringen. Het is effectiever om veel kleine advertenties te zetten onder diverse rubrieken. Verspreid folders, brochures, pamfletten, liefst kunstig vormgegeven, zo breed mogelijk en in een zo groot mogelijke oplage. Denk ook

eens aan het opsturen van gedichten naar 'Candle-light'-achtige programma's, en probeer daarbij je (een) hulptefoonnummer vermeld te krijgen. Het bereik van dergelijke programma's is immens groot. Laat waar mogelijk visitekaartjes achter. - (Nieuws)brief: Maak gebruik van de wetenschap waar je cliënten zoal vandaan komen. Vaak zal dat via doorverwijzingen gaan, dus zorg dat nog veel meer collega-therapeuten weten dat jij werkt met mannelijke slachtoffers. Dat kan simpel en goedkoop gebeuren door een brief op te stellen en deze vervolgens één keer per week te versturen. Als je dat een jaar volhoudt, heb je een gigantische hoop mensen bereikt. Ook een nieuwsbrief, waarin je vertelt wat de laatste ontwikkelingen, plannen e.d. zijn, kan vruchten afwerpen. Datzelfde geldt voor het houden van lezingen waarin je collega's informeert over je werkwijze.⁵⁴

Zulke marketingstrategieën zijn nodig omdat het seksueel misbruik van jongens nog geen gevestigd sociaal probleem is en de hulpverlening nog niet is geïnstitutionaliseerd. Het is een nieuwe hulpverleningstak, of zoals zij zelf zeggen: 'een nieuwe loot aan de seksueelgewelddroom.' Opvallend van deze nieuwe loot is dat het bijna allemaal mannelijke therapeuten zijn. En dat is niet los te zien van het gegeven dat sinds eind jaren zeventig het voornamelijk vrouwen waren die zich hebben bezig gehouden met het probleem van seksueel misbruik van meisjes.

Als strijdpunt en schrijnend voorbeeld van vrouwendiscriminatie heeft de vrouwenbeweging met succes het probleem van seksueel misbruik van meisjes aangekaart en als sociaal probleem erkend gekregen. De vrouwenbeweging beschouwde de maatschappelijke achterstelling en onderdrukking van vrouwen als verschijnselen die zich niet alleen op de arbeidsmarkt of in het onderwijs manifesteerden, maar ook in de meest intieme verhoudingen tussen mannen en vrouwen. Hierdoor kwamen ook de negatieve kanten van seksualiteit, vooral het machtsmisbruik van mannen, naar voren. Naast andere seksuele geweldsmisdrijven, vrouwenmishandeling, ongewenste intimiteiten op het werk, prostitutie en pornografie, werd incest één van de voorbeelden van maatschappelijk onrecht waarmee vrouwen in onze samenleving te maken hebben. Seksueel misbruik van meisjes werd gezien als één van de gevolgen van de ongelijke machtsverhoudingen tussen mannen en vrouwen in de samenleving.⁵⁵ Hierdoor kreeg seksuele kindermishandeling - waarbij het min of meer vanzelfsprekend om meisjes als slachtoffers ging, en mannen als daders - een aparte positie, los van andere vormen van kindermishandeling. Andere vormen van kindermishandeling troffen meisjes en jongens in gelijke mate en mishandelende ouders waren in tegenstelling tot de daders van seksueel misbruik, zowel mannelijk als vrouwelijk. De twee deelproblemen van seksueel misbruik en kindermishandeling werden als het ware elkaars concurrenten. Voor seksueel misbruik propageerde de vrouwenbeweging een politieke definitie, waar

artsen, die traditioneel de beheerders waren van het terrein van kindermishandeling, in kindermishandeling een individueel medisch probleem zagen.⁵⁶ Vanwege de concurrerende belangen van artsen en feministen lag in de jaren tachtig bij de discussie over deze kwestie de nadruk op de onderlinge verschillen en werden de overeenkomsten naar de achtergrond geschoven. En dat verklaart mede waarom het seksueel misbruik van jongens zo lang onopgemerkt kon blijven.

Bij de hulpverlening aan seksueel misbruikte vrouwen en meisjes speelden aanvankelijk vooral de zelfhulpgroepen en ervaringsdeskundigen een belangrijke rol: voor en door vrouwen. Later is dit werkteerrein overgegaan in de handen van vrouwelijke professionals: orthopedagogen, psychotherapeuten en maatschappelijk werkers. Mannelijke hulpverleners - als symbool voor de dadergroep - stonden bij de behandeling van het seksueel misbruik van vrouwen voornamelijk aan de zijlijn. Nu de strijd om erkenning van het probleem van seksueel misbruik van vrouwen gestreden lijkt en deze specialistische hulpverlening voor en door vrouwen is geïnstitutionaliseerd, bestaat er ruimte voor initiatieven van anderen die aanvankelijk op dit terrein tot toeschouwen waren veroordeeld. De meer algemene maatschappelijke veranderingen die de ruimte verklaren voor de publieke aandacht voor seksueel misbruik van jongens moeten dan ook mede worden gezocht in een minder polariserende fase binnen de vrouwenemancipatie. In de luwte van de tweede emancipatiegolf begint langzaam aan ook aandacht te komen voor mannengevoelens.⁵⁷ In de context van het afslijten van de traditionele mannen- en vrouwenrollen en het afnemen van de machtsongelijkheid tussen mannen en vrouwen,⁵⁸ lijkt het mogelijk geworden het onderwerp van mannen als slachtoffers naar voren te brengen. Terwijl er aanvankelijk (begin jaren tachtig) nog slechts ruimte was voor een mannenbeweging die zich, met de zegen van de vrouwenbeweging, richtte op een gedragsverandering van mannen om zo het seksueel misbruik van meisjes te bestrijden, kwam er gaandeweg ook ruimte voor mannen en jongens als slachtoffers. Hulpverlening 'voor mannen door mannen' kreeg alleen via deze achterdeur voet aan de grond.

Toch lijkt er wel een essentieel verschil te bestaan tussen de hulpverlening aan vrouwen door vrouwen, en de hulpverlening aan mannen door mannen zoals die zich meer recent ontplooit. De *moral entrepreneurs* inzake seksueel misbruik van jongens slaan een andere weg in dan de vrouwenbeweging. In plaats van te streven naar structurele, en meer algemene sociaal-politieke veranderingen (preventie) zoeken zij de oplossing voor jongens als slachtoffers van seksueel misbruik in hulpverlening en individuele therapie.⁵⁹ Daarmee lijken zij in hun strategie eerder te sporen met de benadering van artsen inzake kindermishandeling. Kindermis-

handeling en seksueel misbruik van jongens zijn dan ook, meer dan seksueel misbruik van meisjes, van 'boven af' als probleem gelanceerd. De overwegend psychosociale hulpverleners op dit domein lijken slechts geïnteresseerd in het doorbreken van de taboes die de kwestie omgeven, voor zover dit de weg naar en binnen de hulpverlening bevordert.

Gaandeweg ontwikkelt zich zo voor de bejegening van seksueel misbruikte jongens dus een psychosociaal regiem,⁶⁰ en geen medisch regiem zoals artsen dat voor de behandeling van kindermishandeling vestigden, noch een politiek regiem waarin de vrouwenbeweging seksueel misbruik vatte. In plaats van een brug te slaan tussen de twee gescheiden deelproblemen van seksueel misbruik van meisjes en kindermishandeling, heeft het gegeven dat ook jongens seksueel worden misbruikt geleid tot een nieuwe, afgescheiden specialisatie.

De psychosociale aanpak van deze gespecialiseerde hulpverlening blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat in alle publikaties uitvoerig wordt ingegaan op de diagnose, de symptomen, de manier van het opstellen van een individueel therapeutisch contract met de jongen, de aanpak van de seksuele problemen, verschillende soorten behandelingen, methodieken en valkuilen bij therapieën. Aangedragen oplossingen liggen in de sfeer van uitbreiding van specifieke hulpverlening en deskundigheidsbevordering. Voor deze tak van hulpverlening lijkt niet zozeer het voorkomen van seksueel misbruik van jongens het probleem, alswel het niet bestaan van een rijkelijk gesubsidieerd hulpaanbod.

De vraag dringt zich op of het niet in het belang van de slachtoffers zou zijn wanneer er een integratie van de drie problemen tot stand zou komen. Gaat het hier niet in feite om één veelomvattend maatschappelijk probleem: een structureel machtsprobleem binnen de samenleving waarin volwassenen macht hebben over kinderen, mannen over vrouwen en socialisatiepatronen over beiden?⁶¹ Er lijken twee oorzaken te zijn die een integratie en een gezamenlijke aanpak van deze deelproblemen in de weg staan.

De belangrijkste belemmering is wellicht de belangenstrijd tussen de verschillende groepen van hulpverleners, die ieder op hun eigen domein professionele deskundigheid claimen. Voor de vrouwenhulpverlening zou hierbij ook de neiging vast te houden aan het vertrouwde beeld van de oorspronkelijke achterstelling nog mee kunnen tellen, omdat dit beeld een belangrijke ideologische functie vervult.⁶² Een tweede oorzaak is het gegeven dat juist de overzichtelijkheid van de gescheiden probleemdefinities een belangrijke voorwaarde is (gebleken) om als problemen een plaats te verwerven op de publieke agenda.⁶³

Hoe dit ook zij, dat ook jongens slachtoffer zijn van seksueel geweld is geen nieuw probleem. Het lijkt eerder te gaan om een taboe. In die zin is het te vergelijken met kindermishandeling en seksueel misbruik van meisjes. Ook dit waren geen nieuwe verschijnselen, maar oude die lang een verborgen bestaan hadden geleid omdat ze botsten met centrale waarden in de samenleving, met name met het gezinsideaal. Evenals bij de problemen van kindermishandeling en seksueel geweld tegen meisjes is de golf van aandacht voor seksueel misbruik van jongens overgewaaid uit de Verenigde Staten, en heeft zich een beroepsgroep aangediend die de expertise voor de behandeling van deze slachtoffers claimt.

Noten

* Bij het tot stand komen van dit artikel gaat mijn dank uit naar Geert de Vries en in het bijzonder naar Jan-Willem Gerritsen, wiens warme belangstelling voor mij een blijvende herinnering zal zijn. Het onderzoek ervoor is afgesloten in 1993.

1. Voor criteria van een sociaal probleem, zie onder meer Schuyt (1992).

2. Drion (1989).

3. Gianotten (1988).

4. De meeste studies naar seksueel misbruikte jongens komen uit de Verenigde Staten, onder andere van Johnson e.a. (1985, 1987), Finkelhor e.a. (1980, 1984, 1986, 1988) en Freeman-Longo (1986). Zie verder de literatuuropgave.

5. Zie Draijer (1985), Finkelhor (1980), Vennix (1984) en Johnson & Shrier (1985).

6. Gianotten (1988).

7. Finkelhor & Baron (1986).

8. Zie bijvoorbeeld Wolters (1982).

9. Beelen (1991).

10. Porter (1986).

11. In 1987 22 procent jongens, in 1988 29 procent, in 1989 32 procent. Het betreft hier een klinische populatie (Lamers-Winkelmann 1987, 1989).

12. LSBVK (1989, 1990).

13. Kindertelefoon Amsterdam (1992).

14. Gianotten (1988).

15. Vennix (1984), Finkelhor & Russel (1984), Johnson & Shrier (1987) en Finkelhor (1988).

16. Fritz & Stoll (1981); Petrovich & Templer (1984).

17. Ik kom nog terug op de oorzaken van deze onderrapportage.

18. Beelen (1991).

19. Zie Porter (1986).

20. Johnson & Shrier (1987).

21. Fritz & Stoll (1981).

22. Onduidelijk is, waarom de these van Fritz en Stoll dat bij vrouwen positieve dwang correleert met een negatief effect (de belasting van een schuldgevoel) niet op mannen van toepassing zou zijn.

23. Kindertelefoon Amsterdam (1992). Wanneer we ervan uit zouden gaan dat incest nooit gewenst is zou dit erop neerkomen dat 5,8 procent van alle telefoontjes door jongens over incest gaat, tegenover 4,2 procent van de telefoontjes van meisjes.

24. Gianotten (1988).

25. Drion (1989).

26. Bij de behandeling van mannelijke daders van seksueel misbruik die vroeger zelf misbruikt zijn geweest, blijkt vaak dat zij het makkelijker vinden om over hun ouderschap te vertellen dan over hun slachtofferschap in het verleden.
27. Beelen (1992).
28. De Swaan (1979).
29. Zie Beelen (1991). De onzekerheid wordt nog extra gevoed door het feit dat de jongen zich tijdens het misbruik meestal passief gedraagt en passiviteit voor veel jongens zo ongeveer gelijk staat aan homoseksualiteit (Gianotten 1988).
30. Gianotten (1988); Knopp (1986).
31. Meer dan de helft van een groep adolescenten vond zichzelf homoseksueel of biseksueel als het misbruik door een man had plaatsgevonden, en een kwart vond dit als zij door een vrouw waren misbruikt (Johnson & Shrier 1987).
32. Sarrel & Masters (1982) gaan uitgebreid in op het krijgen van een erectie tijdens ongewenste seksuele contacten. Het idee is wijd verspreid dat jongens en mannen niet tegen hun zin een erectie kunnen krijgen. Toch kan bij hen, ondanks negatieve gevoelens, sprake zijn van een erectie en een zaadlozing. Dit is te vergelijken met de lubricatie en het orgasme die bij sommige verkrachte of aangerande vrouwen optreden.
33. Drion (1989); Gianotten (1988).
34. Gianotten (1987). Zie ook Nasjleti (1980).
35. Mijn eigen ervaring als vrouwelijke vrijwilliger bij de Kindertelefoon was, dat ook ik bij een jongen die belde over 'seks met zijn moeder of buurvrouw' eerder dacht dat het een hijger was die er wel opgewonden van zou worden om hier met mij over te praten, dan dat het een slachtoffer was. Zie ook Drion (1989).
36. Tavecchio (1989).
37. Gianotten (1987).
38. Gianotten (1988). Zie ook Kōbben (1983).
39. Komrij (1992).
40. Bij de brochure *Gedwongen seks? Gewoon niet doen!* van MTSG hoort een affiche van een opblaaspop met grote borsten en het opschrift: 'Je wilt een vriendin die altijd voor je klaar ligt? Ach man, ga met je pop spelen! Vrijen is alleen leuk als je allebei zin hebt. (...) Gedwongen sex is verkrachting. Ook binnen een relatie. Wie dat niet snapt, snapt het verschil niet tussen een vrouw en een opblaaspop.' De toon is vergelijkbaar met de in hetzelfde jaar verschenen overheidsfolder en Postbus 51-spot: 'Seks is natuurlijk, maar nooit vanzelfsprekend.'
41. Deze brochure werd, evenals de studiemiddagen, mede mogelijk gemaakt door subsidies van het ministerie van WVC. WVC verschaft aan de SOMAN een subsidie van ongeveer 250.000 gulden per jaar, waarmee de SOMAN ook officieel het aanspreekpunt in Nederland lijkt te zijn geworden voor de kwestie van seksueel misbruik van jongens.
42. Drion (1989, 1990); Gianotten (1987, 1988); Van Outsem (1990).
43. Jos van den Broek schreef in 1990 *Er zijn geen namen voor. Jongens als slachtoffer van seksueel misbruik*. Daarnaast schreef hij samen met Gianotten in 1990 *Verslag van een reis naar Amerika*. Van Ron van Outsem verscheen onlangs *Seksueel misbruik van jongens*.
44. Nicolai (1990).
45. Te noemen vallen de NCRV in *Rondom Tien*, IKON in *Sjappoo* en Radio 5 in *NOS-Aktueel*. Ook in diverse dag- en weekbladen (o.a. *NRC Handelsblad*, *de Volkskrant*, *de Telegraaf*, *Else-*

vier, XL) zijn de laatste tijd artikelen verschenen over het onderwerp.

46. Het gaat met name om de volgende mensen: Van Outsem (psycholoog, JAC Amsterdam en eigen praktijk), Gianotten (arts-psychotherapeut, verbonden aan het Seksuologieteam van het Rutgershuis Hilversum en Utrecht) en Beelen (psycholoog, stafmedewerker seksueel geweld SOMAN). Verder: Drion (socioloog, Stichting Samenwerkende Organisatiestegen Kinder mishandeling), Van der Loo (psycholoog, SOMAN), Spanjaard (psycholoog, SOMAN en preventiedewerker RIAGG Amsterdam), Van den Broek (ex-maatschappelijk werker bij de Raad voor de Kinderbescherming), Bullens (Ambulant Bureau Jeugd- en Welzijnzorg Leiden) en Mourits (Landelijk Bureau Vertrouwenartsen). Naast de betrokkenheid van organisaties als de NVSH, de VSK en de Schorerstichting, ontwikkelt zich rond deze woordvoerders een kleine groep psychotherapeuten, voornamelijk psychologen maar ook maatschappelijk werkers en psychiaters, die zich individueel, veelal met een JAC of RIAGG als achtergrond, specialiseren in de begeleiding van seksueel misbruikte jongens.

47. Zie ook Tinnemans (1992).

48. Het gaat om seksuele handelingen tegen de zin van de ander, maar dit kan variëren van aanranding, anale verkrachting, actieve of passieve masturbatie en ongewenste intimiteiten tot varianten in *noncontact abuse* zoals confrontatie met exhibitionisme of verbale bedreigingen.

49. Gianotten (1988, 1182).

50. Fritz & Stoll wijzen er in hun onderzoek op dat 77 procent van de misbruikte vrouwen aangaf geen moeilijkheden te hebben met huidige seksuele relaties. Zij constateren dat, terwijl geestelijke gezondheidswerkers vooral wijzen op de intra-psychische proble-

men veroorzaakt door misbruik, de overgrote meerderheid van de gevallen helemaal geen problemen ontwikkeld heeft en ook geen behoefte heeft aan therapie (Fritz & Stoll 1981, 57). Wanneer we terugkijken naar de verschillende data zien we dat over het algemeen wordt aangenomen dat jongens vaker buiten het gezin misbruikt worden door mensen met minder grote interpersoonlijke macht. Aan de andere kant waren er aanwijzingen dat, wanneer het een vrouwelijke pleger betrof, veel van het misbruik plaats zou vinden binnen verzorgende relaties die gekenmerkt worden door grote interpersoonlijke macht. Deze laatste geluiden kwamen echter onder andere van de KJT en van een kleine groep therapeuten in de SOMAN-brochure, dus van hulpverleners. Hun gegevens en indrukken zijn niet representatief voor de bevolking omdat ze gebaseerd zijn op diegenen die hulp zoeken. Mijns inziens zou het heel wel mogelijk kunnen zijn dat van de groep jongens, die seksueel 'misbruikt' zijn in hun jeugd, slechts diegenen die door vrouwen met grote interpersoonlijke macht zijn misbruikt, daar later last van krijgen en behoefte hebben aan hulpverlening. De rest ervaart het misbruik wellicht niet als misbruik. In dat geval zou het om een heel kleine groep kunnen gaan.

51. Gianotten (1988, 1185).

52. Gianotten (1988, 1179).

53. Gianotten (1988, 1194). Vaak blijken daders in hun verleden zelf slachtoffer te zijn geweest van seksueel misbruik. Bij hen kan seksuele opwinding gekoppeld zijn geraakt aan een misbruiksituatie. Ze raken opgewonden door zich hun eigen vroegere ervaringen te herinneren, waardoor ze op dezelfde manier anderen gaan misbruiken. Zie o.a. Freeman-Longo (1986). Opvallend vind ik het feit dat er in veel pu-

blikaties (o.a. Van Outsem 1992) wordt gewezen op het gevaar dat er een nieuwe mythe ontstaat, namelijk dat alle mannelijke slachtoffers van seksueel misbruik hun ervaringen zouden verwerken door zelf dader te worden. Dit zou een nieuw vooroordeel scheppen dat jongens belemmert om ermee naar buiten te komen en hulp te zoeken. Tegelijkertijd met deze wens de mythe te ontzenuwen brengt men de mythe wel steeds zelf te berde om aan te geven dat er aandacht voor het probleem van seksueel misbruikte jongens moet komen om mede het probleem van seksueel misbruik van meisjes écht op te lossen.

54. SOMAN-brochure (1991, 50-51).

55. Van Daalen (1990).

56. Kindermishandeling werd door artsen in het begin van de begin jaren zestig herontdekt en door hen verwoord als individueel te behandelen 'ziekte'. Artsen claimden daarbij met succes een monopolie op de de behandeling (Pfohl 1977). Een sociale beweging van slachtoffers heeft zich hierbij niet ontwikkeld. De verwerkingsproblemen van kindermishandeling zijn op een politiek-maatschappelijk niveau niet aan de orde gesteld. Dit in tegenstelling tot het seksueel misbruik van meisjes en vrouwen, waartegen de vrouwenbeweging vanaf eind jaren zeventig te hoop liep (Van Daalen 1990).

57. Brinkgreve (1988).

58. De Vries (1992).

59. De SOMAN definieert zichzelf als 'landelijk bureau voor advies, informatie en scholing rond mannenhulpverlening met als speciaal aandachtsgebied het stimuleren en ontwikkelen van hulpverlening aan mannelijke slachtoffers

van seksueel geweld'. De woorden 'bestrijding' of 'preventie' komen hier niet in voor, in tegenstelling tot de meestal expliciete formulering van deze doelen bij initiatieven van de vrouwenbeweging.

60. En in een sociaal proces van professionalisering (De Swaan e.a. 1978) worden misbruikte jongens, door de aandacht voor de kwestie en wanneer ze met de hulpverlening hiervoor in aanraking komen, er ook toe aangezet om hun ervaringen in deze psychosociale termen te formuleren.

61. Opmerkelijk is dat dit binnen het onderzoek geen blinde vlek is. De nadelen van deze verbroekeling en de noodzaak tot samenwerking worden wel degelijk gevoeld: 'We hebben allemaal een bepaald gezichtspunt en al die gezichtspunten samen vormen het sociale construct kindermishandeling. Een kinderrechtler ziet niet hetzelfde als een therapeut, een vertrouwensarts heeft een andere optiek dan een advocaat, een onderwijzer kijkt anders dan iemand van de reclassering, een politiemans anders dan een maatschappelijk werker, een feministe anders dan een psychoanalyticus, een Amerikaan anders dan een Groninger, een slachtoffer anders dan een dader' (Baartman 1990).

62. Het 'collectief psychisch vasthouden aan de achterstelling' is volgens Christien Brinkgreve kenmerkend voor zich emanciperende groepen en het loslaten daarvan is vaak extra moeilijk wanneer die achterstelling nog reëel is of weer reëel kan worden bij een verscherping van de concurrentieverhoudingen (Brinkgreve 1988).

63. Van Daalen (1990); Pfohl (1977).

Literatuur

- Baartman, H., A. Burgess, C. Rümke, e.a., *Incest en hulpverlening*. Amersfoort/Leuven: Acco, 1990.
- Beelen, J., *Hulpverlening aan mannelijke slachtoffers van seksueel geweld. Ervaringen uit de Verenigde Staten, mogelijkheden voor Nederland?* Utrecht: SOMAN, 1991.
- Jongens als slachtoffer van seksueel misbruik. Teksten studiemiddagen jeugdhulpverlening*. Samenstelling en redactie: J. Beelen. Utrecht: SOMAN, 1992.
- Brinkgreve, C., De belasting van de bevrijding. *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift*, 15 (1988), 2, 171-207.
- Broek, J. van den, W.L. Gianotten e.a., *Verslag van een reis naar Amerika*. Utrecht: Eigen beheer, 1990.
- Broek, J. van den, *Er zijn geen namen voor. Jongens als slachtoffer van seksueel misbruik*. Amsterdam: Ambo, 1991.
- Daalen, R. van, Aantekeningen over kindermishandeling en incest. De medische definitie, de feministische definitie en hun onderlinge relatie. In: G. Hekma e.a. (red.), *Het verlies van de onschuld. Seksualiteit in Nederland*. Groningen: Wolters-Noordhoff, 1990, 151-168.
- Draijer, N., De omvang van seksueel misbruik van kinderen in het gezin. *Maandblad voor Geestelijke Volksgezondheid*, 40 (1985), 6, 587-608.
- Drion, N., Jongens als slachtoffer van seksueel misbruik. *Maandblad voor Geestelijke Volksgezondheid*, 44 (1989), 2, 159-164.
- Finkelhor, D., Risk Factors in the Sexual Victimization of Children. *Child Abuse and Neglect*, 4 (1980), 265-273.
- Finkelhor, D. & D. Russel, Women as Perpetrators. In: *Child Sexual Abuse. New Theory and Research*. New York: Free Press, 1984.
- Finkelhor, D. & L. Baron, High-risk Children. In: D. Finkelhor e.a. (ed.) *A Sourcebook of Child Sexual Abuse*. Beverly Hills: Sage, 1986.
- Finkelhor, D., *New Research on Incest and Child Abuse*. Amsterdam: VU, 1988.
- Freeman-Longo, R.E., The Impact of Sexual Victimization on Males. *Child Abuse and Neglect*, 10 (1986), 411-414.
- Fritz, G., K. Stoll & N. Wagner, A Comparison of Males and Females who were Sexually Molested as Children. *Journal of Sex and Marital Therapy*, 7 (1981), 54-59.
- Gianotten, W.L., Uit de praktijk; een jongen met incest. *Tijdschrift voor Seksuologie*, 11 (1987), 46-54.
- Gianotten, W.L., Begeleiden van seksueel misbruikte jongens en mannen. *Bewegen en Hulpverlening*, 5 (1988), 282-292.
- Gianotten, W.L., Jongens als slachtoffer van seksueel misbruik. *Maandblad voor Geestelijke Volksgezondheid*, 43 (1988), 1179-1195.
- Jaarverslag 1985 t/m 1988. Landelijke Stichting Buro's Vertrouwensarts inzake Kindermishandeling*. Utrecht: LSBVK, 1989.
- Johnson, R.L. & D.K. Shrier, Sexual Victimization of Boys. Experience at an Adolescent Medicine Clinic. *Journal of Adolescent Health Care*, 6 (1985), 372-376.

- Johnson, R.L. & D.K. Shrier, Past Sexual Victimization by Females of Male Patients in an Adolescent Medicine Clinic Population. *American Journal of Psychiatry*, 144 (1987), 650-652.
- Knopp, F.H., Introduction. In: E. Porter (red.), *Treating the Young Male Victim of Sexual Assault. Issues and Intervention Strategies*. Syracuse: Safer Society Press, 1986.
- Köbben, A.J.F. *De zaakwaarnemer*. Deventer: Van Loghum Slaterus, 1983.
- Komrij, G., Mannenwerk. *NRC Handelsblad*, 17 juni 1992.
- Lamers-Winkelmann, F., Determinanten voor de schadelijkheid van incest op korte termijn. In: P. Cohen-Kettenis e.a. (red.), *Seksuologie: incest*. Leiden: Boerhave Commissie voor Postacademisch Onderwijs in de Geneeskunde, 1987.
- Lamers-Winkelmann, F., Het interviewen van jonge kinderen bij een vermoeden van seksueel misbruik. *Maandblad voor Geestelijke Volksgezondheid*, 44 (1989), 499-517.
- Nasjleti, M., Suffering in Silence: the Male Incest Victim. *Child Welfare*, 59 (1980), 269-275.
- Nicolai, N., Seksueel misbruik en psychiatrische stoornissen. Een oriënterend onderzoek op een gesloten afdeling van een psychiatrisch ziekenhuis. *Maandblad voor Geestelijke Volksgezondheid*, 45 (1990), 908-923.
- Outsem, R.E. van, Seksueel misbruikte jongens en mannen: gedoodverfde plegers? *Maandblad voor Geestelijke Volksgezondheid*, 45 (1990), 924-944.
- Outsem, R.E. van, *Seksueel misbruik van jongens*. Amsterdam: SUA, 1992.
- Petrovich, M. & D.I. Templer, Heterosexual Molestation of Children who later became Rapists. *Psychological Reports*, 54 (1984), 810.
- Pfohl, S.J., The 'Discovery' of Child Abuse. *Social Problems*, 24 (1977), 310-323.
- Porter, E., Boys and Girls nearly equally at Risk. In: E. Porter (red.), *Treating the Young Male Victim of Sexual Assault. Issues and Intervention Strategies*. Syracuse: Safer Society Press, 1986.
- Registratiegegevens over de periode 1-1-1992 tot 31-3-1992*. Amsterdam: Kinder-telefoon Amsterdam, 1992.
- Sarrel, P.M. & W.H. Masters, Sexual Molestation of Men by Women. *Archives of Sexual Behaviour*, 11 (1982), 117-131.
- Schuyt, C.J.M., Sociale problemen in Nederland. In: J.-W. Gerritsen & G.C. de Vries (red.), *Paniek in Nederland. Over sociale problemen en morele verontrusting*. Amsterdam: Het Spinhuis, 1992, 1-16.
- Seks is natuurlijk, maar nooit vanzelfsprekend*. Den Haag: Ministeries van Justitie, O & W, SZW en WVC, 1991.
- Spanjaard, H., *Gedwongen seks? Gewoon niet doen! Informatie over seksueel geweld voor jongens en mannen*. Amsterdam: MTSG, 1991.
- Swaan, A. de e.a., *Sociologie van de psychotherapie 2. Het spreekuur als opgave*. Utrecht: Het Spectrum, 1979.
- Tavecchio, L., Seksespecifieke socialisering niet alleen nadelig voor meisjes. *Jeugd en Samenleving*, 19 (1989), 276-291.
- Tinnemans, W., Misbruikte jongens. *GGZ Gazet, Maandblad voor de Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg*, 9 (1992), 20.

- Vennix, P., Incestueus of niet, wat maakt het uit? In: J. Frenken & C. van Lichtenburcht (red), *Incest. Feiten, achtergronden en hulpverlening. Een symposium*. Zeist: NISSO, 1984.
- Vries, G.C. de, *Nederland verandert. Sociale problemen in de jaren tachtig en negentig*. Amsterdam: Het Spinhuis, 1992.
- Wolters, W.H.G., T.A.M. Deenen, P. Wagenaar-Schwenke & E.J. Zwaan, Bij de politie gemelde gevallen van seksueel contact tussen ouders en kinderen. *Maandblad voor Geestelijke Volksgezondheid*, 37 (1982), 630-639.
-